

Р.Д. Дарибаева, М.А.Туткабаева*, Н.М.Мәдеш

п.ғ.к., доцент, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан
аға оқытушы, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Қазақстан
магистрант, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

*Корреспондент авторы: daribaeva_r57@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАЛАЛАР ҮЙІНІҢ ТҮЛЕКТЕРІН ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕУ

Түйін

Мақалада Қазақстан Республикасындағы балалар үйлері түлектерінің әлеуметтік бейімделу мәселелері қарастырылды. Мақалада жастардың тәуелсіз өмірге көшу кезінде кездесетін негізгі қиындықтарына тоқталды. Балалар үйі түлектерінің негізгі мәселелері жұмысқа орналасу, баспанамен қамтамасыз ету, тұрақты әлеуметтік байланыстарды қалыптастыру және өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын қалыптастырудағы қиындықтарды қамтиды. Зерттеу мемлекет пен қоғам тарапынан жеткіліксіз қолдау көбінесе әлеуметтік оқшаулануға, маргинализацияға және эмоционалдық тұрақсыздыққа әкелетіні анықталды. Балалар үйлерінің түлектерін қолдау жөніндегі қолданыстағы мемлекеттік бағдарламаларға және үкіметтік емес ұйымдардың табысты бейімделуге жәрдемдесуге бағытталған бастамаларына талдау жүргізілді. Мақала авторлары мектеп бітірушілерге қоғамға интеграциялануға және олардың табысты әлеуметтену мүмкіндіктерін арттыруға көмектесетін интернаттан кейінгі қолдау жүйесін жетілдіру және тиімді тәлімгерлік бағдарламаларын әзірлеу бойынша ұсыныстар ұсынады.

Кілттік сөздер: әлеуметтік бейімдеу, балалар үйінің түлектері, мемлекеттік бағдарламалар.

Кіріспе

Балалар үйінің түлектерін әлеуметтік бейімдеу – мемлекеттің, қоғамдық ұйымдардың және жергілікті қауымдастықтың назарын талап ететін күрделі және көп қырлы процесс. Қазақстан Республикасының жағдайында балалар үйінің түлектері олардың қоғамға толыққанды енуіне кедергі келтіретін бірқатар күрделі мәселелерге тап болады. Бұл қиындықтардың ішінде ең маңыздысы - өз бетінше өмір сүруге қажетті дағдылардың жоқтығы, жұмысқа орналасу, баспана мәселесі, сондай-ақ жабық мекемелерде ұзақ тұруға байланысты психологиялық және әлеуметтік кедергілер.

Қолданыстағы мемлекеттік қолдау бағдарламаларына және үкіметтік емес ұйымдардың күш-жігеріне қарамастан, көптеген түлектер әлеуметтік және эмоционалдық қолдаудың жетіспеушілігін сезінеді, бұл олардың тәуелсіз ересек өмірге өтуін қиындатады. Бұл мақала балалар үйінің түлектерін бейімдеудегі негізгі проблемалар мен кедергілерді талдауға, сондай-ақ ағымдағы қолдау шараларының тиімділігін бағалауға арналған. Автор интернаттан кейінгі қолдау жүйесін, соның ішінде жастардың табысты әлеуметтік интеграциясына ықпал ете алатын тәлімгерлік және кәсіптік бағдар беру бағдарламаларын жетілдіру бойынша ұсыныстар ұсынады.

Теориялық талдау

Балалар үйі түлектерінің әлеуметтік бейімделуін теориялық талдау осы топтың қоғамға ықпалдастыру үдерісіне әсер ететін негізгі ықпалдарын зерттеуді, сондай-ақ, оларды әлеуметтік қолдаудың негізгі тәсілдерін қарастыруды көздейді. Әлеуметтік бейімделу – жеке тұлға әлеуметтік байланыстар жүйесіне қосудың, мінез-құлықтың тұрақты үлгілері мен дербес өмір сүру дағдыларын қалыптастырудың күрделі процесі. Қазақстан Республикасындағы балалар үйлерінің түлектері үшін бұл процесс отбасылық тәрбиенің жеткіліксіздігі, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіз деңгейі және жеке және кәсіби өсу ресурстарының шектеулілігі сияқты бірқатар факторлармен қиындады.

Өткен жылы Қазақстанда 12 айдың ішінде балалар үйіне қабылданған балалардың саны 8,5%-ға өсті. 2023 жылы мұндай мекемелерге 4 жасқа дейінгі 1,3 мыңға жуық бала жіберілді [1].

Балалар үйі түлектерінің әлеуметтік бейімделуі әлеуметтік ықпалдастыру теориясы, әлеуметтену тұжырымдамасы және әлеуметтік капитал теориясы сияқты теориялық тәсілдерге негізделген. Әлеуметтік инклюзия теориясы жеке тұлғалардың білім, жұмыс және азаматтық қоғам сияқты әлеуметтік институттарға қосылуының маңыздылығын атап көрсетеді. Алайда, балалар үйінің түлектері қажетті дағдылар мен тәжірибенің жоқтығынан көбінесе бұл мекемелерге толық қатысуға жеткіліксіз дайын болады.

М.Ю.Ефремова балалар үйінің түлектерін әлеуметтендіру мәселелеріне арналған еңбегінде кедейленуі балалар үйінің тәрбиеленушілерінің әлеуметтенуінің қиындықтарымен байланысты төрт негізгі көзін анықтайды:

1) жетім балалардың мінез-құлық үлгілеріне және өмірлік қиындықтарды жеңу жолдарына еліктеу арқылы ата-анасының және ата-әжесінің әлеуметтік тәжірибесін үйренуге мүмкіндігі жоқ немесе бұл тәжірибе теріс, қоғамға жат сипатта;

2) балалар үйінде тұру тәртібіне тән қатаң реттеу және шектеулі әлеуметтік байланыстар баланың әлеуметтік-рөлдік қарым-қатынастардың барлық спектрін игертуін мүмкін емес етеді; балалар үйі жағдайында баланың ерекше рөлдік позициясы қалыптасады - қоғамда қолдауы мен ықыласы жоқ жетім позициясы;

3) жетім баланың ерте балалық шақтағы тәжірибесі аналық жетімсіздіктің ізін қалдырады және жетімдіктің ең ауыр құбылыстарының бірін – басқыншылықта, күдікпен, өз бетінше өмір сүруге қабілетсіздігімен көрінетін дүниеге негізгі сенімнің жоғалуы;

4) мінез-құлықты сыртқы бақылауды ішкі өзін-өзі бақылауға біртіндеп ауыстырумен байланысты өзін-өзі реттеу процесі күрделі. Бұл тәрбиешілер бақылау атқарымын толығымен сақтайтын балалар үйіндегі баланың өмірін ұйымдастыру ерекшеліктеріне байланысты [2].

Әлеуметтену тұжырымдамасы балалар үйінің түлектері арасында әртүрлі әлеуметтік топтармен және мінез-құлық үлгілерімен шектеулі қарым-қатынас жағдайында болатын әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды ассимиляциялау процесін қарастырады. Бұл әлеуметтік байланыстарды орнатуда, әсіресе тәуелсіз өмір сүру жағдайында қиындықтарға әкеледі.

Әлеуметтік капитал теориясы балалар үйінің түлектері арасында олардың қоғамға табысты интеграциялануына ықпал ете алатын әлеуметтік байланыстар мен қолдаудың жоқтығына баса назар аударады. Бұл тұрғыда табысты әлеуметтену үшін қажетті тәжірибе мен дағдылардың жетіспеушілігін өтей алатын тәлімгерлік және әлеуметтік қолдау бағдарламалары ерекше маңызды. Мәселені психологиялық тұрғыдан қарастыратын болсақ, тәрбие процесінде елеулі ересек адамның болмауына байланысты баланың белгілі бір мамандыққа деген қызығушылығы, өзіне деген сенімі және мансабындағы амбиция деңгейі қалыптаспаған деп болжауға болады. өте төмен, басқаша айтқанда, әлеуметтік белсенділік төмендейді [3].

Осылайша, балалар үйінің түлектерін әлеуметтік бейімдеу психологиялық қолдауды, өз бетінше өмір сүру дағдыларын дамытуды және кәсіптік оқытуды қамтитын жүйелі тәсілді қажет етеді. Теориялық аспектіде бейімделу жеке және әлеуметтік факторларды, сондай-ақ интернаттан кейінгі қолдау мен қолдаудың тұрақты жүйесін құру үшін мемлекеттің, қоғамдық ұйымдардың және бизнес секторының өзара әрекеттесуін ескеруді талап етеді.

Тәжірибелік бөлім

Зерттеудің тәжірибелік бөлімі Қазақстан Республикасындағы балалар үйлері түлектерінің әлеуметтік бейімделуінің табыстылығына әсер ететін негізгі ықпалдарын анықтауға, сондай-ақ, қолданыстағы бағдарламалар мен қолдау әдістерінің тиімділігін бағалауға бағытталған. Осы мақсатқа жету үшін түлектердің әлеуметтік өмірінің әртүрлі аспектілерін, олардың қажеттіліктері мен алдында тұрған қиындықтарды зерттеу мақсатында сауалнамалар, сұхбаттар және кейс-стадилерді қамтитын әдістеме әзірленді.

Зерттеуге қатысушылар. Зерттеуге балалар үйінің 18 бен 25 жас аралығындағы түлектері қатысты, олар оқу орнын бітіргеннен кейін кемінде бір жыл дербес өмір сүреді. Үлгіге сонымен қатар әлеуметтік қызметкерлер, ҰЕҰ өкілдері және түлектермен жұмыс істейтін тәлімгерлер кірді, бұл жағдайдың объективті көрінісін алуға мүмкіндік берді.

Зерттеу әдістері. Мәліметтерді жинау үшін келесі әдістер қолданылды:

– Түлектердің қазіргі әлеуметтік жағдайы, жұмыспен қамтылу деңгейі, тұрмыс жағдайы, сондай-ақ әлеуметтік-психологиялық бейімделу деңгейі туралы сұрақтарды қамтитын сауалнама жүргізілді. Сауалнамада алынған қолдаудың субъективті бағасы туралы сұрақтар да қамтылған.

– Жастар кездесіп отырған мәселелер туралы толығырақ ақпарат алу және олардың негізгі қажеттіліктерін анықтау үшін түлектермен және олармен жұмыс істейтін мамандармен терең сұхбаттар, тереңдетілген сұхбаттар жүргізілді.

- Балалар үйі түлектерінің бейімделу жолын зерделеу, сәттілік факторларын немесе сәтсіздік себептерін анықтау мақсатында олардың шынайы оқиғаларын талдауға бағытталған кейс-стадилер сериясы жүргізілді.

Зерттеу нәтижелері. Алынған мәліметтер жалпы заңдылықтарды анықтау үшін өңделді және талданды. Алдын ала нәтижелер балалар үйінің түлектерінің сәтті бейімделуі келесі факторларға байланысты екенін көрсетеді:

- Тұрғын үй мен тұрақты жұмыстың болуы.
 - Тәлімгерлердің немесе әлеуметтік қызметкерлердің қолдауы.
 - кәсіптік оқыту бағдарламаларына және психологиялық көмекке қол жеткізу.
 - Тұрақты әлеуметтік желі, оның ішінде қолдау көрсетуге дайын достары мен туыстары.
- Қолдау бағдарламаларының тиімділігін бағалау

Сондай-ақ, зерттеу шеңберінде балалар үйлерінің түлектерін әлеуметтік-психологиялық қолдаудың қолданыстағы бағдарламаларына талдау жүргізілді. Бағдарламалардың тиімділігі түлектердің кері байланысы және олардың бейімделу көрсеткіштері (жұмыспен қамту деңгейі, өмір сүру жағдайларының тұрақтылығы, өмірге қанағаттану) негізінде бағаланды.

Тәжірибелік бөлім бойынша қорытындылар мен ұсыныстар

Тәжірибелік бөлімнің нәтижелері балалар үйінің түлектерін жұмысқа орналастыру, баспанамен қамтамасыз ету және өз бетінше өмір сүру дағдыларын дамыту сияқты негізгі бағыттар бойынша қолдауды күшейту қажеттігін растады. Талдау негізінде қолданыстағы бағдарламаларды жетілдіру, соның ішінде тәлімгерлікті дамыту, кәсіптік оқытуға қолжетімділікті кеңейту, психологиялық көмек көрсету бағдарламаларын енгізу бойынша ұсыныстар жасалады.

Зерттеудің тәжірибелік бөлімі балалар үйі түлектерінің өзекті мәселелері мен қажеттіліктерін анықтауға ғана емес, сонымен қатар, олардың Қазақстандағы әлеуметтік бейімделу жүйесін жетілдірудің нақты бағыттарын анықтауға мүмкіндік берді.

Нәтижелер мен талқылау

Қазақстан Республикасындағы балалар үйлері түлектерінің әлеуметтік бейімделуі тақырыбына жүргізілген зерттеу нәтижелері олардың көпшілігінің дербес өмірге көшуде күрделі қиындықтарға тап болатынын көрсетті. Ең маңызды мәселелер жұмыспен қамту, тұрғын үй жағдайы, әлеуметтік байланыстардың болмауы және психологиялық тұрақсыздық болды.

Эфиопия ғалымдары (Hailegiorgis M.T., Berheto T.M., Sibamo E.L., Asseffa N.A., Tesfa G., Birhanu F.) жетім және жетім емес балалардың психологиялық жай-күйіне салыстырмалы зерттеу жүргізді. Зерттеуге сәйкес, жетім балалардың психологиялық жағдайы жетім емес құрбыларына қарағанда айтарлықтай төмен. Ғалымдар жетім балаларды қолдау жобаларында материалдық қолдаудан басқа психологиялық салауаттылықты да ескеру қажет деген қорытындыға келді [5]. Ф.Шафик, С.Хайдер, С.Ижаз Пәкістаннан ғалымдары жетім балаларды зерттеу барысында жетім балаларға күйзелісті басқару, күресу дағдылары, мәселелерді шешу және шешім қабылдау сияқты өмірлік дағдыларды үйрету қажет деп тапты [6].

Сауалнама мен сұхбатты талдау барысында бейімделудің сәттілігіне әсер ететін бірнеше негізгі ықпалдарын анықтауға, сондай-ақ, ағымдағы қолдау бағдарламаларының тиімділігін бағалауға мүмкіндік туды:

1. Жұмыспен қамту және экономикалық тәуелсіздік мәселелері. Сауалнама нәтижелеріне сәйкес, түлектердің жартысынан көбі негізгі білімі болса да, жұмысқа орналасу қиынға соғады. Кәсіби дағдылар мен тәжірибенің болмауы көбінесе төмен білікті жұмыс пен тұрақсыз табысқа әкеледі, бұл олардың өзін-өзі бағалауына және өмір сүру жағдайын жақсартуға теріс әсер етеді. Бұл кәсіптік бағдар беру және еңбек нарығына бейімдеу бағдарламаларын күшейту қажеттігін көрсетеді. Бұл мәселе бойынша статистика көңіл көншітпейді. 2024 жылы ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің мәліметі бойынша квота аясында небәрі 4225 адам жұмысқа орналастырылды, оның 85-і ғана жетім балалар. Сондай-ақ, жастарды жұмыспен қамту шараларымен 188 663 адам қамтылса, оның 1066-сы ғана жетім балалар [7].

2. Тұрғын үй қиындықтары. Зерттеуге қатысушылардың көпшілігі жеке баспанасы жоқтығын және жалға алуға немесе достарымен немесе туыстарымен уақытша тұруға мәжбүр екенін атап өтті. Балалар үйінің түлектері үшін қолжетімді тұрғын үй бағдарламаларының жоқтығы тұрақты тұрақсыздыққа әкеледі және олардың толық бейімделу қабілетін төмендетеді. Бұл нәтиже мемлекеттік тұрғын үй бағдарламаларының қолжетімділігін арттыру және жеңілдетілген жалдау шарттарын енгізу қажеттілігін көрсетеді.

«Түрлі мемлекеттік бағдарламаларда жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға баспана алу үшін жеңілдіктер қарастырылған. Алайда, 2022 жылы жас шегіне жеткен 61 471 баланың 852-сі ғана баспанамен қамтамасыз етілсе, 2023 жылы кезекте тұрған 62 290 баланың 809-ы ғана баспанаға ие болды», - деді Шиповских жиналыста депутаттық сауалмен сөйлеген сөзінде. 2023 жылы Қазақстандағы 62 мың жетім баланың 809-ы ғана баспаналы болды, деп хабарлады Сенат депутаты Геннадий Шиповских [7].

3. Психологиялық және әлеуметтік бейімделу. Тереңдетілген сұхбаттардың нәтижелері балалар үйінің көптеген түлектерінің әлеуметтік оқшаулану сезімін және эмоционалдық қолдаудың жетіспеушілігін бастан кешіретінін көрсетті, бұл алаңдаушылық пен торығу жоғарылауына әкеледі. Шектеулі байланыстар шеңбері және тұрақты әлеуметтік байланыстарды құру дағдыларының жетіспеушілігі олардың қоғамға бірігуін қиындатады. Бұл осы олқылықтың орнын толтыра алатын тәлімгерлік және әлеуметтік қолдау бағдарламаларының қажеттілігін көрсетеді. Балалар үйінің түлектерін интернаттан кейінгі бейімдеу мен қолдауды қамтамасыз ету процесі: сана, дербестік, алдын алу, балама, жеке тұлғаға оң көзқарас, әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық қолдау принциптеріне негізделген. Жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды бейімдеу мен интеграциялауда олардың балалар үйінен шыққаннан кейін табысты әлеуметтенуіне қажетті құзыреттерді меңгеруге мүмкіндік беретін іс-әрекетті дұрыс, ұтымды және дәйекті ұйымдастырудың үлкен маңызы бар [8].

4. Қолдау бағдарламаларының тиімділігін бағалау. Жұмыспен қамту курстары және уақытша тұрғын үймен қамтамасыз ету сияқты қолданыстағы қолдау бағдарламаларының тиімділігін талдау қазіргі шаралар көбінесе балалар үйі түлектерінің қажеттіліктерін жеткілікті түрде қанағаттандырмайтынын көрсетті. Түлектер тәлімгерлік пен әлеуметтік қолдауға қатысты бағдарламаларды оң бағалады, бірақ оларды кеңейту және олардың мәселелерін шешуге кешенді көзқарас қажеттігін атап өтті. Қазақстан Республикасында мұндай балаларға арналған 116 ұйым бар, оның ішінде 78 ұйым білім беру жүйесінде, 18 ұйым денсаулық сақтау жүйесінде, 20 ұйым әлеуметтік қорғау жүйесінде [9].

Алынған нәтижелер Қазақстандағы балалар үйінің түлектерін әлеуметтік бейімдеу мәселесін шешуге кешенді тәсілдің қажеттілігін көрсетеді. Негізгі қиындықтар жұмысқа орналастыру, тұрғын үй және психологиялық көмек көрсетуде жүйелі қолдаудың жоқтығымен байланысты. Тиімді бейімделу мемлекеттік органдардың, үкіметтік емес ұйымдардың және бизнес секторының қатысуын қоса алғанда, сектораралық ынтымақтастықты қажет етеді. Тәлімгерлік бағдарламаларын енгізу, әлеуметтік-психологиялық орталықтарды құру және

жұмысқа орналастыру жағдайларын жақсарту балалар үйі түлектерінің әлеуметтік бейімделу деңгейін айтарлықтай арттыруға мүмкіндік береді.

Деректерді талдау негізінде кәсіптік оқытуға және психологиялық қолдауға қолжетімділікті кеңейту арқылы қолданыстағы постинституционалдық қолдау бағдарламаларын күшейту ұсынылады. Бұл шаралар түлектердің қоғамға табысты ықпалдастығына және олардың әлеуметтік және экономикалық тәуекелдерге осалдығын төмендетуге ықпал ете алады.

Қорытынды

Қазақстан Республикасындағы балалар үйлері түлектерінің әлеуметтік бейімделу мәселесін зерттеу тәуелсіз өмірге көшу кезінде жастардың кездесетін бірқатар маңызды кедергілерді анықтады. Бұл қиындықтарға тұрақты жұмысқа қолжетімділіктің шектелуі, тұрғын үй тапшылығы, әлеуметтік байланыстардың жоқтығы және жеткіліксіз психологиялық қолдау жатады, бұл олардың қоғамға сәтті интеграциялану мүмкіндіктерін бірге азайтады. Зерттеудің негізгі нәтижелері мыналарды қамтиды:

1. Жан-жақты қолдау жүйесінің қажеттілігі

Балалар үйінің түлектеріне әлеуметтік, кәсіби және психологиялық көмекті қамтитын көп деңгейлі қолдау жүйесі қажет. Жұмыспен қамту және уақытша баспана сияқты ағымдағы араласулар қосымша тәлімгерлік пен эмоционалдық қолдаусыз жеткіліксіз.

2. Кәсіптік бағдар беру мен дайындықтың маңыздылығы

Кәсіптік оқыту және жұмыспен қамту бағдарламалары кеңейтіліп, еңбек нарығының қажеттіліктеріне бейімделуі тиіс. Бұл шаралар балалар үйінің түлектеріне қажетті дағдыларды дамытуға және олардың экономикалық тәуелсіздігі үшін өте маңызды бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектеседі.

3. Тұрғын үймен қамтамасыз етуді жақсарту

Қолжетімді баспананың болуы табысты әлеуметтік бейімделудің негізгі факторы болып табылады. Балалар үйлерінің түлектері үшін қолжетімді тұрғын үй бағдарламаларының санын, оның ішінде жеңілдікпен жалдау және уақытша жатақханаларды көбейту ұсынылады.

4. Тұрақты әлеуметтік байланыстарды құру

Тәлімгерлік және тәжірибеден кейінгі қолдау бағдарламалары әлеуметтік байланыстарды құруға және түлектерге бейімделу процесінде қолдау көрсетуге көмектеседі. Зерттеу барысында анықталған әлеуметтік оқшаулануды түлектерді әлеуметтік және кәсіби қоғамдастықтарға белсенді тарту арқылы жеңуге болады.

5. Психологиялық қолдау және эмоционалды тұрақтылық

Психологиялық көмек пен эмоционалды тұрақтылықты арттыру бағдарламалары интернаттан кейінгі қолдау жүйесінің міндетті бөлігіне айналуы керек. Бұл түлектерге бейімделу процесінде туындайтын стресс пен проблемаларды жеңуге көмектеседі.

Қорытындылай келе, Қазақстандағы балалар үйлерінің түлектерін табысты әлеуметтік бейімдеу үшін интернаттан кейінгі ұзақ мерзімді қолдауды, кәсіптік оқытуды және психологиялық көмекті қамтитын жүйелі тәсіл қажет деп айта аламыз. Бұл шараларды жүзеге асыру олардың қоғамға интеграциялануына және лайықты өмір сүру деңгейін қамтамасыз етуге қолайлы жағдай туғызады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Тауекелова, С. Рекордное число детей поступило в казахстанские дома ребенка. Доступно на <https://golos-naroda.kz/38570-rekordnoe-chislo-detei-postupilo-v-kazakhstanskije-doma-rebenka-1727947470/>. (03.10.2024)
- 2 Жаксылыкова, М. Проблемы адаптации к социальной среде выпускников детских домов / Молдир Жаксылыкова. // Педагогика: традиции и инновации : материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, январь 2016 г.). — Челябинск : Два комсомольца, 2016. — С. 133-135. — URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/186/9331/>. (дата обращения: 14.11.2024)

- 3 Иванова, Н. П., Заводилкина, О. В. Социализация детей в современных условиях. // Социальная педагогика, № 3, 2012. - с.109-117. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-detey-v-sovremennyh-usloviyah>. (дата обращения: 14.11.2024)
- 4 Кусаин, А. Х. Трудности, возникающие у выпускников детского дома при вхождении в самостоятельную жизнь / А. Х. Кусаин. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2021. — № 10 (352). — С. 164-168. <https://moluch.ru/archive/352/78963/>. (дата обращения: 14.11.2024)
- 5 Hailegiorgis, M. T., Berheto, T. M., Sibamo, E. L., Asseffa, N. A., Tesfa, G., & Birhanu, F. Psychological wellbeing of children at public primary schools in Jimma town: An orphan and non-orphan comparative study // PloS one. — 2018. -№ 13(4), e0195377. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0195377>. (дата обращения: 14.11.2024)
- 6 Shafiq, F., Haider, S. I., & Ijaz, S. Anxiety, Depression, Stress, and Decision-Making Among Orphans and Non-Orphans in Pakistan // Psychology research and behavior management. — 2020.- № 13 , — С.313–318. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S245154>. (дата обращения: 14.11.2024)
- 7 Лишь 809 из 62 тыс. детей-сирот в Казахстане получили жилье в 2023 году. <https://inva.kz/2024/11/07/lish-809-iz-62-tys-detey-sirot-v-kazahstane-poluchili-zhile-v-2023-godu/>. (07.11.2024).
- 8 Науменко. Т. Ю. Постинтернатная социальная адаптация выпускников детских домов в условиях дома юношества // Педагогическая наука и практика. 2014. №2 (4). – с.126-131. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/postinternatnaya-sotsialnaya-adaptatsiya-vypusknikov-detskih-domov-v-usloviyah-doma-yunoshestva> (дата обращения: 14.11.2024).
- 9 Дюсенгулова, Р. Сколько в Казахстане детей-сирот. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/skolko-v-kazahstane-detey-sirot-521617/#:~:text=По_данным_ведомства_в_стране/. (02.01.2024)

Дарибаева Р. Д., Туткабаева М. А.*, Мадеш Н.М.
к. п. н., доцент, ЮКУ им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан
старший преподаватель, ЮКУ им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан
магистрант, ЮКУ им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан
*Автор для корреспонденции: daribaeva_r57@mail.ru

ВЫПУСКНИКОВ ДЕТСКИХ ДОМОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ

Аннотация

В статье были рассмотрены проблемы социальной адаптации выпускников детских домов Республики Казахстан. В статье внимание было уделено основным трудностям, с которыми сталкиваются молодые люди при переходе к самостоятельной жизни. Основные проблемы выпускников детских домов включают трудности с трудоустройством, обеспечением жильем, формированием устойчивых социальных связей и навыков самоорганизации. В ходе исследования выявлено, что недостаточная поддержка со стороны государства и общества зачастую приводит к социальному отчуждению, маргинализации и эмоциональной нестабильности. Проведен анализ существующих государственных программ поддержки выпускников детских домов и инициативы неправительственных организаций, направленные на содействие успешной адаптации. Авторы статьи предлагают рекомендации по улучшению системы пост-интернатной поддержки и развитию эффективных программ наставничества, помогающих выпускникам интегрироваться в общество и повышающих их шансы на успешную социализацию.

Кілттік сөздер: әлеуметтік бейімдеу, балалар үйінің түлектері, мемлекеттік бағдарламалар.

R. D. Daribayeva, M. A. Tutkabayeva*, N. M. Madesh

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, South Kazakhstan University, Shymkent,
Kazakhstan senior lecturer, South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan
master student, South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan

***Corresponding Author's Email:** daribaeva_r57@mail.ru

GRADUATES OF ORPHANAGES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN SOCIAL ADAPTATION

Abstract:

The article considered the problems of social adaptation of graduates of orphanages in the Republic of Kazakhstan. The article focused on the main difficulties that young people face when transitioning to independent life. The main problems of graduates of orphanages include difficulties with employment, housing, formation of stable social ties and self-organization skills. The study revealed that insufficient support from the state and society often leads to social alienation, marginalization and emotional instability. An analysis of existing state programs to support graduates of orphanages and initiatives of non-governmental organizations aimed at promoting successful adaptation was conducted. The authors of the article offer recommendations for improving the system of post-boarding support and developing effective mentoring programs that help graduates integrate into society and increase their chances of successful socialization.

Key words: social adaptation, graduates of orphanages, state programs.

Қатынас хаттар үшін жауапты автор туралы ақпарат

Дарибаева Раушан Доскуловна – педагогика ғылымдарының кандидаты, «Мәдени және әлеуметтік жұмыс» кафедрасының доценті М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті

Информация об авторе, ответственном за сообщения

Дарибаева Раушан Доскуловна-кандидат педагогических наук, доцент кафедры "Культурная и социальная работа" Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова

Information about the author responsible for access letters

Daribayeva Raushan Doskulovna-candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of " cultural and Social Work " South Kazakhstan University named after M. Auezov